

structie geseind, de economische besprekingen af te breken en daarbij duidelijk te maken dat Japan de diplomatieke betrekkingen normaal wenste voort te zetten. Het kryptografisch bureau van de Generale Staf was er in samenwerking met een Japanoloog van de Dienst der Oost-Aziatische Zaken vele malen in geslaagd, detail-instructies welke telegrafisch aan de twee Japanse handelsdelegaties verstrekt waren, tijdig te ontcijferen, maar met het codetelegram dat minister Matsoeoka op 14 juni aan Josjizawa toezond, lukte dat niet, doordat aan Japanse zijde juist een nieuw codesysteem in gebruik was genomen – het gevolg was dat van Starckenborgh, bij wie Josjizawa op 17 juni een speciale audiëntie had aangevraagd, zich niet zonder bezorgdheid afvroeg of de Japanner hem wellicht een oorlogsverklaring zou overhandigen. Niets daarvan: Josjizawa bleek een gemeenschappelijk uit te geven concept-slotcommuniqué bij zich te hebben waarin geconstateerd werd dat de standpunten tegenover elkaar waren blijven staan en dat de besprekingen voorlopig geëindigd waren. 'Dat communiqué was aanstonds aanvaardbaar', zei van Starckenborgh later aan de Enquêtecommissie. 'Niet vaak heb ik mij zo opgelucht gevoeld!'¹

★

Hoe reageerden de Indonesiërs op het verloop van de besprekingen?

Wij hebben er maar heel weinig gegevens over.

De reactie van de *Gerindo* kan het gouvernement slechts welkom zijn geweest: zij waarschuwde voortdurend tegen de gevaren die Indonesië van de zijde van Japan dreigden. Anders was de reactie van de *Parindra*. Thamrin, haar fractieleider in de Volksraad, die er in november '39 al op had gewezen dat in inheemse kringen aan de naam van een Japanse generaal een betekenis was gegeven welke op het einde van het Nederlands bewind wees², zei een jaar later in hetzelfde college dat de letters van de naam Kobajasi (zo werd die naam in het Maleis gespeld) tot de volgende zin hadden geleid: '*Kolonie orang Belanda akan Japan ambil*

¹ Getuige van Starckenborgh, *Enq.*, punt n, ongepublic. verhoren, vraagno. 29050.

² De letters waaruit de naam van die generaal, in het Maleis: Djintan, bestond, waren geïnterpreteerd als de eerste letters van de woorden in de zin '*Djendral Japan ini nanti tolong anak negeri*' – 'Deze Japanse generaal zal spoedig de inheemsen helpen.' (aangehaald in S. Abeyasekere: *One hand clapping*, p. 81).